

ภาค ๑

เริ่มแต่การเกิดแห่งสากยวงศ์
เรื่องก่อนประสูติ จนถึงออกผนวช.

๑๕

ภาค ๑

นิเวส :- การเกิดแห่งวงศ์สาकยะ -- พวกสาकยะอยู่ใต้อำนาจ
พระเจ้าโกศล -- แคนสาकยะชั้นอยู่ในแคว้นโกศล -- การอยู่ในคฤสถ
-- การจุติจากคฤสถ -- เกิดแสงสว่างเนื่องด้วยการจุติ -- แผ่นดิน
ไหวเนื่องด้วยจุติ -- การลงสู่ครรภ์ -- การอยู่ในครรภ์ -- การ
ประสูติ -- เกิดแสงสว่างเนื่องด้วยการประสูติ -- แผ่นดินไหว
เนื่องด้วยการประสูติ -- ทรงประกอบด้วยมหาปริสธกษณะสาม
สิบสอง -- บุรพกรรมของการได้มหาปริสธกษณะ -- ประสูติ
ได้เจ็ดวันพระชนนีทิวกก -- ทรงได้รับการบำเรอในราชสำนัก
-- กามสุขกับความหน่าย -- หลงกามและหลุดกาม -- ความรู้สึก
ที่ถึงกับทำให้ออกผนวช -- การออกผนวช -- ออกผนวช เมื่อ
พระชนมายุยี่สิบเก้า.

พุทธประวัติจากพระโอษฐ์

ภาค ๑

เริ่มแต่การเกิดแห่งวงศ์สาकยะ,
เรื่องก่อนประสูติ, จนถึงออกผนวช.

การเกิดแห่งวงศ์สาकยะ

อัมพฤษะ! เรื่องดึกดำบรรพ์, พระเจ้าอุกกากราช ปราบถนาจะยก
ราชสมบัติประทานแก่โอรสของพระมเหสีที่โปรดปรานต้องพระทัย จึงได้ทรงขับ
ราชกุมารผู้มีชนมายุแก่กว่า คือเจ้าอุกกาคุมุข, กรกัณทุ, หัตถินิกะ, สีนีปุระ,
ออกจากราชอาณาจักร ไปตั้งสำนักอยู่ ณ ป่าสาकใหญ่ ใกล้สระโบกขรณีข้างภูเขา
หิมพานต์. เธอเหล่านั้น กลัวชาติจะระคนกัน จึงสมสู่กับพี่น้องหญิงของเธอเอง.
ต่อมา พระเจ้าอุกกากราชตรัสถามอำมาตย์ว่า 'บัดนี้กุมารเหล่านั้นอยู่ที่ไหน?'

๑. ความตอนนี้ ipsis อัมพฤษะมานพ ศิษย์พราหมณ์ไปกษรตาคิ ที่ป่าอิจฉานังคละ. บาลี
อัมพฤษะสูตรที่ ๓ ส. ที. ๔/๑๒๐/๑๔๔.

กราบทูลว่า บัดนี้กุมารเหล่านั้นเสด็จอยู่ ณ ป่าสากใหญ่ ซึ่งอยู่ใกล้สระโบกขรณี ข้างภูเขาหิมพานต์ พระกุมารทั้งหลายกลัวชาติระคนกัน จึงสมสู่กับภคินีของตนเอง.

ขณะนั้น พระเจ้าอุกกากราชทรงเปล่งพระอุทานว่า 'กุมารผู้อาจหาญหนอ, กุมารผู้อาจหาญอย่างยิ่งหนอ'. เพราะเหตุนี้เป็นเดิม จึงเป็นพวกที่ได้ชื่อว่า 'สากยะ'^๑ สืบมา....

พวกสากยะอยู่ใต้อำนาจพระเจ้าโกศล^๒

....วาเสฏฐะ! พระราชาปเสนทิโกศล ย่อมทราบว่ 'พระสมณโคตมผู้ยอดเยี่ยม บวชแล้วจากสากยตระกูล'. วาเสฏฐะ! ก็แหละพวกสากยะ ท. เป็นผู้ อยู่ใกล้ชิด และอยู่ในอำนาจของพระราชาปเสนทิโกศล. วาเสฏฐะ! ก็พวกสากยะ ท. ย่อมทำการต้อนรับ, ทำการอภิวัต ลูกขึ้นยืนรับ ทำอัญชลีกรรมและสามิจิกรรม ในพระราชาปเสนทิโกศล. วาเสฏฐะ! พวกสากยะกระทำการต้อนรับเป็นต้น แก่พระราชาปเสนทิโกศลอย่างไร, พระราชาปเสนทิโกศलय่อมกระทำการต้อนรับเป็นต้นแก่ตถาคต (เมื่อออกบวชแล้ว) อย่างนั้น^๓

๑. ชื่อนี้มีมูลมาจากต้นสากก็ได้, แห่งคำว่ากล้าหาญก็ได้, เพราะสักก-กล้าหาญ. สักกเราเรียกในเสียงภาษาไทยกันว่า สากยะ. เรื่องเกิดวงศ์สากยะมีกล่าวไว้อย่างพิสดารในอรรถกถาของอัมพปฐกสูตรนี้เอง เช่นเรื่องไม้กะเบาเป็นต้น จะกล่าวในโอกาสหลัง.
๒. บาลี อรรถกถาสูตร ปา. ที. ๑๑/๔๑/๔๔. ทวีตแก้ววาเสฏฐะกับเพื่อน.
๓. ความข้อนี้เราไม่อยากจะเชื่อกันโดยมากว่าจะเป็นอย่างนี้ โดยที่เราไม่ยอมให้ตระกูลของพระองค์เป็นเมืองขึ้นของใคร แต่พระองค์เองกลับตรัสตรงไปทีเดียวว่าเป็นเมืองขึ้นของโกศล, ต้องนอบน้อมต่อพระเจ้าปเสนทิ. แต่เมื่อพระองค์ออกบวชเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว. พระเจ้าปเสนทิโกศลกลับทำทรงกันขำม ก็อนอบน้อมต่อพระองค์ เช่นเดียวกับที่พวกสากยะเคย นอบน้อมต่อพระเจ้าปเสนทิ. บาลีตรงนี้ คือ วยโผ ปเสนทิสุต โกศลสุต อนนุทรา อนุนุตา. คำว่า อนุนุตา อรรถกถาแก้ดังนี้ อนุนุตาติ วสวคฺคิโน, (สุมัง. ๓, น. ๖๒), แปลว่า อยู่ในอำนาจ.

แคนสาकยะขึ้นอยู่ในแคว้นโกศล^๑

ทรวัดตอบแก่พระเจ้าพิมพิสารว่า :-

“ราชะ ! ชนบทตรงข้างภูเขาคิมพานต์ สมบูรณ์ด้วยความเพียรเครื่องหาทรัพย์ เป็นเมืองขึ้น^๒ แห่งโกศล มีพวกชื่อ อาทิตยโคตร ชื่อ สาकยะ โดยชาติ. อาตมาพาออกบวชจากตระกูลนั้น จะปรารณากามก็หาได้...”

การอยู่ในหมู่เทพชั้นคูลิต^๓

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จามาแต่ที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ดูก่อนอานนท์ ! โพรสัตถ์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม บังเกิดขึ้นในหมู่ เทพชั้นคูลิต” ดังนี้. ข้าแต่พระองค์

๑. บาลี ปัพพชาสูตร มหาวคค ส.ช. ๒๕/๔๐๗/๓๕๔.
๒. ศัพท์นี้ว่า นิเกติโน, พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เคยทรงแปลไว้ในพุทธประวัติเล่ม ๑ ว่า “เป็นดิน”, ในอรรถกถาแก้ศัพท์นี้ไว้ ส่อความว่าเป็นเมืองขึ้นนั่นเอง. คำว่าดินก็เหมือนเมืองขึ้นเหมือนกัน.
๓. บาลี อัจฉริยอัฏฐกัมมสูตร อุปปริ. ม. ๑๔/๒๔๗/๓๖๐-๑-๒, เป็นคำที่พระอานนท์เล่าแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ถึงเรื่องที่เคยได้ฟังมาจากพระผู้มีพระภาคเอง, นับว่าเป็นข้อความจากพระโอษฐ์ เฉพาะตอนที่อยู่ในอัญญประกาศ.

บาลีอัจฉริยอัฏฐกัมมสูตรอันว่าด้วยเรื่องอยู่ในคูลิต เรื่องจุติ เรื่องประสูติ เหล่านี้ ซึ่งล้วนแต่เป็นปาฏิหาริย์, จะเป็นเรื่องที่ควรถือเอาตามนั้นตรงตามตัวอักษรไปทั้งหมด หรือว่าเป็นเรื่องที่ท่านแต่งไว้ในปกคลาธิษฐาน จะต้องถอดให้เป็นธรรมาธิษฐานเสียก่อนแล้วจึงถือเอา เป็นเรื่องที่ควรวินิจฉัยกันอีกทีหนึ่ง, ข้าพเจ้าผู้รวบรวมสังเกตเห็นความแปลกประหลาดของเรื่องเหล่านี้ ตอนที่ไม่วัดเล่าเสียเอง ยกให้เป็นหน้าที่ของพระอานนท์ เป็นผู้เล่ายืนยันอีกทีหนึ่ง ขอให้อวินิจฉัยกันเถิด. ที่นำมารวมไว้ในที่นี้ด้วย ก็เพราะมีอยู่ในบาลี เป็นพุทธภาษิตเหมือนกัน แม้จะโดยอ้อม โดยผ่านทางปากของพระอานนท์อีกทีหนึ่ง ซึ่งลักษณะเช่นนี้มีแต่เรื่องตอนนี้นั่น.

ผู้เจริญ ! ข้อที่พระโพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม บังเกิดขึ้นในหมู่เทพชั้นดุสิต นี้ ข้าพระองค์ ย่อมถือไว้ว่า เป็นของนาคัจจรัย ไม่เคยมี เกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำมาแต่ที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ดูก่อนอานนท์ ! โพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม ดำรงอยู่ในหมู่เทพชั้นดุสิต” ดังนี้. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อที่พระโพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม ดำรงอยู่ในหมู่เทพชั้นดุสิต นี้ ข้าพระองค์ย่อมถือไว้ว่า เป็นของนาคัจจรัย ไม่เคยมี เกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำมาแต่ที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ดูก่อนอานนท์ ! โพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม ดำรงอยู่ในหมู่เทพชั้นดุสิต จนกระทั่งตลอดกาลแห่งอายุ” ดังนี้. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อที่พระโพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม ดำรงอยู่ในหมู่เทพชั้นดุสิต จนกระทั่งตลอดกาลแห่งอายุ น ข้าพระองค์ย่อมถือไว้ว่า เป็นของนาคัจจรัย ไม่เคยมี เกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค.

การจุติจากดุสิตลงสู่ครรภ์

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำมาแต่ที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ดูก่อนอานนท์ ! โพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม จุติจากหมู่เทพชั้นดุสิต ก้าวลงสู่ครรภ์แห่งมารดา” ดังนี้. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แม้ข้อนี้ ข้าพระองค์ย่อมถือไว้ว่า เป็นของนาคัจจรัย ไม่เคยมี เกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค.

๑. บาติ อัจฉริยอัฏฐัมมสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๘/๓๖๓.

เกิดแสงสว่างเนื่องด้วย การจุติจากคฤศิ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ชื่อนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำมาแต่ที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ดูก่อนอานนท์! โพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม จุติจากหมู่เทพชั้นดุสิตแล้ว ก้าวลงสู่ครรภ์แห่งมารดา ในขณะนั้น แสงสว่างอันโอฬารจนหาประมาณมิได้ ยิ่งใหญ่กว่าอานูภาพของเทวดาทั้งหลายจะบันดาลได้, ได้ปรากฏขึ้นในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์พร้อมทั้งเทวดาแลมนุษย์ ถึงแม้ในโลกันตริกนรก อันโล่งโล่งไม่มีอะไรปิดกั้น แต่มีดমন หากการเกิดแห่งจักขุวิญญานมิได้ อันแสงสว่างแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ อันมีฤทธิ์อานูภาพอย่างนี้ ส่องไปไม่ถึงนั้น แม้ในที่นั้น แสงสว่างอันโอฬารจนหาประมาณมิได้ ยิ่งใหญ่กว่าอานูภาพของเทวดาทั้งหลายจะบันดาลได้ ก็ได้ปรากฏขึ้นเหมือนกัน สัตว์ที่เกิดอยู่ ณ ที่นั้น รู้จักกันได้ด้วยแสงสว่างนั้น พวกเขาร้องว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลายเอ๋ย ผู้อันเกิดอยู่ในที่นี้ นอกจากเรา ก็มีอยู่เหมือนกัน’ ดังนี้ และหมั่นโลกชาคุณ ก็หวั่นไหว สั่นสะเทือนสะท้าน. แสงสว่างอันโอฬารจนหาประมาณมิได้ ได้ปรากฏขึ้นในโลก เกินกว่าอานูภาพของเทวดาทั้งหลายจะบันดาลได้.” ดังนี้. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! แม้ชื่อนี้ ข้าพระองค์ย่อมถือไว้ว่าเป็นของนาคักรรย์ไม่เคยมี เกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค.

(ข้อความเช่นนี้ ที่อยู่ในรูปพุทธภาษิตล้วน ๆ ก็มี คือ บาลีสังคัมมสูตร ญวักค จกุกก. อ. ๒๑/๑๗๖/๑๒๗, เป็นอรรถกรรย์ครั้งที่ ๑ (จุติ), ครั้งที่ ๒ (ประสูติ), ครั้งที่ ๓ (ตรัสรู้), ฯลฯ ไปตามลำดับ, สังเกตดูได้ที่ตอนครุสร์เป็นต้นไป, ในที่นี้ไม่นำมาใส่ไว้ เพราะใจความซ้ำกัน)

๑. บาลี อัจฉริยอัฏฐกัมมสูตร อุปปริ. ม. ๑๔/๒๔๘/๓๖๔, และ จกุกก. อ. ๒๑/๑๗๖/๑๒๗.

แผ่นดินไหว เนื่องด้วยการจุติ^๑

ดูก่อนอานนท์ ! เหตุปัจจัยที่ทำให้ปรากฏการไหวแห่งแผ่นดินอันใหญ่หลวง มีอยู่แปดประการ.

ดูก่อนอานนท์ ! เมื่อใดโพธิสัตว์ จุตติจากหมู่เทพชั้นดุสิต มีสติสัมปชัญญะ ก้าวลงสู่ครรภ์แห่งมารดา; เมื่อนั้น แผ่นดินย่อมไหวไหว ย่อมสั่นสะเทือน ย่อมสั่นสะท้าน. อานนท์ ! นี่เป็นเหตุปัจจัยคำรบสามแห่งการปรากฏการไหวของแผ่นดินอันใหญ่หลวง.

การลงสู่ครรภ์^๒

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้น ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำมาแต่ที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ดูก่อนอานนท์ ! ในกาลใด โพธิสัตว์กำลังก้าวลงสู่ครรภ์แห่งมารดา ในกาลนั้นเทพบุตรทั้งหลาย ย่อมทำการอารักขาในทิศทั้งสี่ แก่โพธิสัตว์ โดยประสงค์ว่ามนุษย์หรืออมมนุษย์ หรือใคร ๆ ก็ตาม อย่าได้เบียดเบียนโพธิสัตว์ หรือมารดาแห่งโพธิสัตว์เลย” ดังนี้. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แม้ข้อนี้ ข้าพระองค์ย่อมถือว่า เป็นของน่ายศจรรย์ ไม่เคยมีเกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค.

การอยู่ในครรภ์^๓

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้น ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำมาแต่ที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ดูก่อนอานนท์ ! ใน

๑. บาลี อฎฐก. อ. ๒๓/๓๒๒, ๓๒๓/๑๖๗. ทวีสักกัปปะอานนท์ ที่ปาวาลเจดีย์ เมืองเวสาลี.

๒. บาลี อังคยอพัฏฐกัมมสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๔/๓๖๕.

๓. บาลี อังคยอพัฏฐกัมมสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๔ - ๒๕๑/๓๖๖ - ๗-๘-๙, ๓๗๑.

กาลใด โพธิสัตว์ก้าวลงสู่ครรภ์แห่งมารดา ในกาลนั้นมารดาแห่งโพธิสัตว์ ย่อมเป็นผู้มีศีลอยู่โดยปกติ เป็นผู้เว้นจากปาณาติบาต เว้นจากอกินนันทาน เว้นจากกาเมสุมิฉาจาร เว้นจากมุสาวาท เว้นจากสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งของความประมาท” ดังนี้.

ฯลฯ “ดูก่อนอานนท์! ในกาลใด โพธิสัตว์ก้าวลงสู่ครรภ์แห่งมารดา ในกาลนั้น มารดาแห่งโพธิสัตว์ ย่อมไม่มีความคิดอันเจือด้วยกามคุณ ในบุรุษทั้งหลาย, อนึ่ง มารดาแห่งโพธิสัตว์ ย่อมเป็นผู้ที่บุรุษใด ๆ ไม่คิดจะล่วงเกิน ด้วยจิตอันกำหนด” ดังนี้.

ฯลฯ “ดูก่อนอานนท์! ในกาลใด โพธิสัตว์ก้าวลงสู่ครรภ์แห่งมารดา ในกาลนั้น มารดาแห่งโพธิสัตว์ เป็นผู้มียากด้วยกามคุณทั้งห้า, มารดาแห่งโพธิสัตว์นั้น อิ่มเอิบด้วยกามคุณทั้งห้า เพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า ให้เขาประคบประหงมอยู่” ดังนี้.

ฯลฯ “ดูก่อนอานนท์! ในกาลใด โพธิสัตว์ก้าวลงสู่ครรภ์แห่งมารดา ในกาลนั้น มารดาแห่งโพธิสัตว์ ย่อมไม่มีอาพาธไร ๆ มีความสุข ไม่อ่อนเพลีย, อนึ่ง มารดาแห่งโพธิสัตว์ ย่อมแลเห็นโพธิสัตว์ ผู้อยู่ในครรภ์มารดา มีอวัยวะน้อยใหญ่สมบูรณ์ มีอินทรีย์ไม่ทราม. เหมือนอย่างว่า แก้วไพฑูรย์อันงดงาม โชติช่วงสดใสเจียรไนดีแล้ว มีด้ายร้อยอยู่ในแก้วนั้น สีเขียว เหลืองแกมเขียวแดง ขาว หรือเหลือง ก็ตาม บุรุษที่ตายังดี เอาแก้วนั้นวางบนฝ่ามือแล้วย่อมมองเห็นชัดเจนว่า นี่แก้วไพฑูรย์ อันงดงามโชติช่วงสดใส เจียรไนดีแล้ว, ด้าย ซึ่งร้อยอยู่ในแก้วนั้น จะเป็นสีเขียว เหลืองแกมเขียวแดง ขาว หรือเหลืองก็ตาม; ฉะนั้นได้ฉะนั้นนี้ ที่มารดาแห่งโพธิสัตว์ เป็นผู้ไม่มีอาพาธ

๑. กามคุณห้า ในที่นี้ หมายถึงเครื่องบำรุงคามธรรมา มิได้หมายถึงที่เกี่ยวกับการมรณโดยตรง เพราะมีปฏิเสธรอยู่ในรอกันจากนัยอยู่แล้ว.

มีความสบายไม่อ่อนเพลีย แลเห็นโพธิสัตว์ผู้นั่งอยู่ในครรรภ์ มีอวัยวะน้อยใหญ่ สมบูรณ์ มีอินทรีย์ไม่ทราม” ดังนี้.

ฯลฯ “ดูก่อนอานนท์! หญิงอื่น ๆ อุ้มครรภ์ไว้เก้าเดือนบ้าง สิบเดือน บ้าง จึงจะคลอด, ส่วนมารดาแห่งโพธิสัตว์ ไม่เป็นเช่นนั้น, ย่อม อุ้มครรภ์ไว้ สิบเดือนเต็ม ที่เดียว แล้วจึงคลอด” ดังนี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! แม้ข้อนี้ ๆ ข้าพระองค์ย่อมถือไว้ว่า เป็นของน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมี, เกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค.

การประสูติ^๑

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ข้อนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำเอามาแต่ที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ว่า “ดูก่อนอานนท์! หญิงอื่น ๆ ย่อมนั่งคลอดบ้าง นอนคลอดบ้าง, ส่วนมารดาแห่งโพธิสัตว์ หาเป็นอย่างนั้นไม่, มารดาแห่งโพธิสัตว์ ย่อม ขึ้นคลอด โพธิสัตว์” ดังนี้.

ฯลฯ “ดูก่อนอานนท์! ในกาลใด โพธิสัตว์ออกมาจากท้องแห่งมารดา ในกาลนั้น เทวดาทั้งหลายย่อมเข้ารับก่อน ส่วนมนุษย์ทั้งหลาย ย่อม เข้ารับต่อภายหลัง” ดังนี้.

ฯลฯ “ดูก่อนอานนท์! ในกาลใด โพธิสัตว์ออกมาจากท้องแห่งมารดา ยังไม่ทันถึงแผ่นดิน เทพบุตรทั้งสี่ ย่อม รับเอามาวางตรงหน้าแห่งมารดา ทูลว่าแม่เจ้าจงพอพระทัยเถิด บุตรอันมีศักดิ์ใหญ่ของแม่เจ้า เกิดแล้ว” ดังนี้.

ฯลฯ “ดูก่อนอานนท์! ในกาลใด โพธิสัตว์ออกมาจากท้องแห่งมารดา ในกาลนั้นเป็นผู้ สะอาดหมดจด ไม่เปื้อนด้วยเมือก ไม่เปื้อนด้วยเสมหะ ไม่เปื้อน

๑. บาลี อัจฉริยอัฏฐกัมมสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๒๕๑/๓๗๒-๓-๔-๕-๖-๗.

ด้วยเลือด ไม่เปื้อนด้วยหนอง ไม่เปื้อนด้วยของไม่สะอาดอย่างใด ๆ เป็นผู้บริสุทธิ์สะอาดหมดจดมาทีเดียว. เหมือนอย่างว่า แก้วมณีที่วางอยู่บนผ้าเนื้อเกลี้ยง อันมาแต่แคว้นกาสิ, แก้วก็ไม่เปื้อนผ้า ผ้าก็ไม่เปื้อนแก้ว, เพราะเหตุใด, เพราะเหตุว่ามันเป็นของสะอาดหมดจดทั้งสองอย่าง; ฉะนั้นฉันนั้น ที่โพธิสัตว์ ออกมาจากท้องแห่งมารดา เป็นผู้สะอาดหมดจด ไม่เปื้อนด้วยเมือก ไม่เปื้อนด้วยเสมหะ ไม่เปื้อนด้วยเลือด ไม่เปื้อนด้วยหนอง ไม่เปื้อนด้วยของไม่สะอาดอย่างใด ๆ เป็นผู้บริสุทธิ์สะอาดหมดจดมาทีเดียว” ดังนี้.

ฯลฯ “ดูก่อนอานนท์! ในกาลใด โพธิสัตว์ออกมาจากท้องแห่งมารดา ในกาลนั้น ทอธารแห่งน้ำสองท่อ ปรากฏจากอากาศ เย็นท่อนึ่งร้อนท่อนึ่ง, อันเขาใช้ในกิจอันเนื่องด้วยน้ำ แก่โพธิสัตว์ และแก่มารดา” ดังนี้.

ฯลฯ “ดูก่อนอานนท์! โพธิสัตว์ผู้คลอดแล้วเช่นนี้ เหยียบพื้นดิน ด้วยฝ่าเท้าอันสม่ำเสมอ มีพระพักตร์ทางทิศเหนือ ก้าวไป ๗ ก้าว, มีฉัตรสีขาวกั้นอยู่ ณ เบื้องบน, ย่อมเปลี่ยวดูทิศทั้งหลาย และกล่าว อาสภิวาจา^๑ ว่า “เราเป็นผู้เลิศแห่งโลก, เราเป็นผู้เจริญที่สุดแห่งโลก, เราเป็นผู้ประเสริฐสุดแห่งโลก. ชาตินี้ เป็นชาติสุดท้าย. บัดนี้ ภพใหม่ย่อมไม่มี” ดังนี้.

๑. อาสภิวาจา คือวาจาอันประกาศความสูงสุด

ภาษาบาลีมีว่า อคุโหมสมิ โลกุตฺต เสฏโหมสมิ โลกุตฺต เสฏโหมสมิ โลกุตฺต. อยมฺนํกมาชาทิ. นกฺขิตฺตานิ ปุณฺณภูว. อคุโศ หมายความว่า เป็นยอดเยี่ยม. เสฏโจะ หมายความว่า ใหญ่ กว่าเขาทั้งหมด. เสฏโจะ หมายความว่า สูงกว่าคุณธรรม กว่าเขาทั้งหมด. คำทั้งสามนี้สำคัญ.

เกิดแสงสว่าง เนื่องด้วยการประสูติ^๑

๗๗ “ดูก่อนอานนท์ ! ในกาลใด โพธิสัตว์คลอดจากท้องแห่งมารดา ในกาลนั้นแสงสว่างอันโอฬาร จนหาประมาณมิได้ ยิ่งใหญ่กว่าอาณาภาพของเทวดาทั้งหลายจะบันดาลได้ ได้ปรากฏขึ้นในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์. ถึงแม้ในโลกกันตริกนรก อันโล่งโล่งไม่มีอะไรปิดกั้น แต่มีตมณฑการเกิดแห่งจักขุวิญญาณมิได้ อันแสงสว่างแห่งดวงจันทร์แลดวงอาทิตย์ อันมีฤทธิ์อาณาภาพอย่างนี้ ส่องไปไม่ถึงนั้น แม้ในที่นั้น แสงสว่างอันโอฬารจนหาประมาณมิได้ ยิ่งใหญ่กว่าอาณาภาพของเทวดาทั้งหลายจะบันดาลได้ ก็ได้ปรากฏขึ้นเหมือนกัน. สัตว์ที่เกิดอยู่ในที่นั้น รู้จักกันได้ด้วยแสงสว่างนั้น พวกเขาร้องว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลายเอ๋ย ผู้อันเกิดอยู่ในที่นั้นนอกจากเราก็มียู่เหมือนกัน’ ดังนี้. และหมั่นโลกธาตุนี้ ก็หวนไหวสั่นสะเทือนสะท้าน. แสงสว่างอันโอฬารจนหาประมาณมิได้ ได้ปรากฏขึ้นในโลก เกินกว่าอาณาภาพของเทวดาทั้งหลายจะบันดาลได้” ดังนี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แม้เช่นนั้น ข้าพระองค์ย่อมถือไว้ว่า เป็นของน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมี, เกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค.

แผ่นดินไหว เนื่องด้วยการประสูติ^๒

ดูก่อนอานนท์ ! เหตุปัจจัยที่ทำให้ปรากฏการไหวแห่งแผ่นดินอันใหญ่หลวง มีอยู่แปดประการ.

๑. บาลี อังครวัยอรรถกัมมสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๒๕๓/๓๗๘, และ จกุกก. อ. ๒๑/๑๗๖/๑๒๗.

๒. บาลี อฎฐก. อ. ๒๓/๓๒๒, ๓๒๓/๑๖๗. ทวิตถ์แก่พระอานนท์ ที่ป่าवालเจติย์ เมืองเวสาลี.

ดูก่อนอานนท์ ! เมื่อใด โพธิสัตว์ มีสติสัมปชัญญะ ออกจากห้อง
แห่งมารดา; เมื่อนั้น แผ่นดินย่อมไหว่นไหว ย่อมสั่นสะเทือน ย่อมสั่นสะท้าน.
อานนท์ ! นี่เป็นเหตุปัจจัยการบสั แห่งการปรากฏการไหวแห่งแผ่นดินอัน
ใหญ่หลวง.

ประกอบคัวยมหาปริสลักษณะ ๓๒°

....ภิกษุ ท. ! มหาบุรุษ (คือพระองค์เองก่อนผนวช) ผู้ประกอบด้วย
มหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการ ย่อมมีคติเป็นสอง หาเป็นอย่างอื่นไม่ คือ :-

ถ้าเป็นฆราวาส ย่อมเป็น จักรพรรดิผู้ประกอบด้วยธรรม เป็นพระราช
โดยธรรม มีแว่นแคว้นจตมหารัฐทั้งสี่เป็นที่สุด มีชนบทอันบริบูรณ์ ประกอบ
ด้วยแก้ว ๗ ประการ. แก้ว ๑ ประการ ย่อมเกิดแก่มหาบุรุษนั้นคือ จักรแก้ว
ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คหบดีแก้ว และปริณายกแก้ว เป็นที่ ๗.
มีบุตรผู้กล้าหาญ มีเววแห่งคนกล้าอันใคร ๆ จะยำมิได้ ตามเสด็จกว่า ๑๐๐๐.
มหาบุรุษนั้นชนะแล้วครอบครองแผ่นดินมีสาครเป็นที่สุดโดยรอบ, ไม่มีหลักต่อ
เสียนหนาม มั่งคั่ง เบิกบาน เกษม ร่มเย็น ปราศจากเสนียดคือโจร, ทรง
ครอบครองโดยธรรมอันสม่าเสมอ มิใช่โดยอาญาและศาสตรา.

ถ้า ออกบวชจากเรือน เป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกื้อกูลด้วยเรือน ย่อมเป็น
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีกิเลสเครื่องปกปิดอันเปิดแล้ว ในโลก.

ภิกษุ ท. ! มหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการนั้น เหล่าไหนเล่า? คือ:-

๑. มหาบุรุษ มีพื้นเท้าสม่าเสมอ.

๒. มหาบุรุษ ที่ฝ่าเท้ามีจักรเกิดแล้ว, มีสี่ตังพื้น พร้อมทั้งกงและดุม.

๑. บาลี ลักษณะสูตร ปา. ที. ๑๑/๑๔๗/๑๓๐. ทวิสแก้ภิกษุ ท. ที่เชทวัน.

๓. มหาบุรุษ มีสันเท้ายาว.
๔. มหาบุรุษ มีข้อนิ้วยาว.
๕. มหาบุรุษ มีฝ่ามือฝ่าเท้าอ่อนละมุน.
๖. มหาบุรุษ มีลายฝ่ามือฝ่าเท้าดุจดาวข้าย.
๗. มหาบุรุษ มีข้อเท้าอยู่สูง.
๘. มหาบุรุษ มีแข้งดุจแข้งเนื้อทราย.
๙. มหาบุรุษ ยืนไม่ย่อตัวลง แต่เข้าได้ด้วยมือทั้งสอง.
๑๐. มหาบุรุษ มีองคชาตตั้งอยู่ในฝัก.
๑๑. มหาบุรุษ มีสีกายดุจทอง คือมีผิวหนังดุจทอง.
๑๒. มหาบุรุษ มีผิวหนังละเอียด ละอองจับไม่ได้.
๑๓. มหาบุรุษ มีขนขมละเส้น เส้นหนึ่งๆ อยู่ขมหนึ่งๆ.
๑๔. มหาบุรุษ มีปลายขนซ้อนขึ้น สีดุจดอกกัญชัน ขึ้นเวียนขวา.
๑๕. มหาบุรุษ มีกายตรงดุจกายพรหม.
๑๖. มหาบุรุษ มีเนื้อนุ่มหนาในที่ ๗ แห่ง (คือหลังมือหลังเท้าบ่าคอ).
๑๗. มหาบุรุษ มีกายข้างหน้า ดุจราชสีห์.
๑๘. มหาบุรุษ มีหลังเต็ม (ไม่มีร่องหลัง).
๑๙. มหาบุรุษ มีทรวดทรงดุจต้นไทร กายกบวาท่ากัน.
๒๐. มหาบุรุษ มีคอ กลมเกลี้ยง.
๒๑. มหาบุรุษ มีประสาทรับรสอันเลิศ.
๒๒. มหาบุรุษ มีคางดุจคางราชสีห์.
๒๓. มหาบุรุษ มีฟัน ๔๐ ซี่บริบูรณ์.
๒๔. มหาบุรุษ มีฟันเรียบเสมอกัน.
๒๕. มหาบุรุษ มีฟันสนิท (ชิด).
๒๖. มหาบุรุษ มีเขี้ยวสีขาวงาม.
๒๗. มหาบุรุษ มีลิ้น (ใหญ่และยาว) เพียงพอ.

- ๒๘. มหาบุรุษ มีเสียงดุจเสียงพรหม พูดเหมือน นกการวิก.
- ๒๙. มหาบุรุษ มีตาเขียวสนิท (สีนิล).
- ๓๐. มหาบุรุษ มีตาดุจดาวว.
- ๓๑. มหาบุรุษ มีอุณาโลมหว่างคิ้ว ขาวอ่อนเหมือนสำลี.
- ๓๒. มหาบุรุษ มีศีรษะรับกับกรอบหน้า.

ภิกษุ ท. ! นี่เป็นมหาปุริสลักขณะ ๓๒ ประการ ของมหาบุรุษ.

บุพกรรมของการได้มหาปุริสลักขณะ^๑

...ภิกษุ ท. ! พวกฤๅษีภายนอก จำนตัมหาปุริสลักขณะได้ก็จริง แต่หาไม่รู้ว่ การที่มหาบุรุษได้ลักขณะอันนี้ ๆ เพราะทำกรรมเช่นนี้ ๆ :

(ก) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ในภพที่อยู่ อาศัยก่อน ได้เป็นผู้บากบั่นในกุศล ถือนั่นในกายสุจริต วีสุจริต มโนสุจริต, ในการบริจาคทาน การสมาทานศีล การรักษาศูโบสถ การปฏิบัติมารดา บิดา การปฏิบัติสมณพราหมณ์ การอ่อนน้อมต่อผู้เจริญในตระกูล และในอิทธิคุณธรรมอื่น. เพราะได้กระทำ ได้สร้างสม ได้พอกพูน ได้มั่วสมุกรรมนั้น ๆ ไว้, ภายหลังแต่การตาย เพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. ตถาคตนั้นถือเอายิ่งกว่าในเทพเหล่าอื่นโดย ฐานะ ๑๐ คือ อายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิบัติทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ สัมผัสทิพย์; ครั้นจุติจากภพนั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะข้อนี้คือ มีฝ่าเท้าเสมอ จดลงก็เสมอ ยกขึ้นก็เสมอ ฝ่าเท้าถูกต้องพื้นพร้อมกัน.... (ลักขณะที่ ๑), ย่อมเป็น

๑. บาลี ลักขณสูตร ปา. ที. ๑๑/๑๕๕-๑๕๓/๑๓๐, ๑๗๑.

ผู้ไม่หวาดหวั่นต่อข้าศึกทั้งภายในและภายนอก คือราคะ โทสะ โมหะ ก็ตาม สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆก็ตาม ในโลก ที่เป็นศัตรู.

(ข) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน....^๑ ได้เป็นผู้นำ สุขมาให้แก่มหาชน เป็นผู้บรรเทาภัยคือความสะดุ้งหวาดเสียว จัดการคุ้มครอง รักษาโดยธรรม ได้ถวายทานมีเครื่องบริวาร. เพราะได้กระทำ.....กรรมนั้น ๆ ไว้..... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปรีสลักขณะข้อนี้คือ ภายใต้อำนาจที่มีจักร ทั้งหลายเกิดขึ้น มีชีวิตพื้น พร้อมด้วยกมลและตม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง มีระยะ อันจัดไว้ด้วยดี....(ลักษณะที่ ๒), ย่อมเป็นผู้มีบริวารมาก : ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสุร นาค คนธรรพ์ ย่อมเป็น บริวารของตถาคต.

(ค) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน....ได้เป็นผู้เว้น จากปาณาติบาต วางแล้วซึ่งศาสตราและอาชญา มีความละอาย เอ็นดู กรุณา เกื้อกูลแก่สัตว์มีชีวิตทั้งปวง. เพราะ.....กรรมนั้น ๆ..... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์ อย่างนี้ จึงได้มหาปรีสลักขณะทั้ง ๓ ข้อนี้ คือ มีสันยาว มีข้อนิ้วยาว มีกายตรง ดุจกายพรหม.... (ลักษณะที่ ๓, ๔, ๕), ย่อมเป็นผู้มีชนมายุยืนยาวตลอดกาลนาน ; สมณะหรือพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม ก็ตาม หรือใครๆที่เป็นศัตรู ไม่ สามารถปลงชีวิตตถาคตเสียในระหว่างได้.

(ง) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน....ได้เป็นผู้ให้ทาน ของควรเคี้ยว ควรบริโภค ควรลื้ม ควรจิบ ควรดื่ม มีรสอันประณีต. เพราะกรรมนั้น ๆ.....ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว จึงได้มหาปรีสลักขณะข้อนี้คือ มีเนื้อนุ่มหนาในที่ ๗ แห่ง คือที่มือทั้งสอง ที่เท้าทั้งสอง ที่ปากทั้งสอง และที่คอ.... (ลักษณะที่ ๖), ย่อมได้ของควรเคี้ยว ควรบริโภค ควรลื้ม ควรจิบ ควรดื่ม อันมีรสประณีต.

๑. ที่ละไว้ด้วยจุด....ดังนี้ ทุกแห่งหมายความว่า คำที่ละไว้้นซ้ำกันเหมือนในข้อ (ก) ข้างบน. เข้มเอาเองก็ได้ แม้ไม่เข้มก็ได้ความเท่ากัน.

(จ) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน...ได้สังเคราะห์ผู้^๕นด้วยสังคหวัตถุ^๕ทั้งสี่ คือ การให้สิ่งของ วาจาที่ไพเราะ การประพฤติประโยชน์^๕ผู้อื่น และความมีตนเสมอกัน. เพราะ.....กรรม นั้น ๆ.....ครัน^๕มาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว จึงได้มหาปริสลักษณะ ๒ ข้อ^๕นี้ คือ มีมือและเท้าอ่อนนุ่ม มีลายฝ่ามือฝ่าเท้าจุดตาข่าย (ลักษณะที่ ๕, ๖), ย่อมเป็นผู้สังเคราะห์บริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ ย่อมได้รับ^๕ความสงเคราะห์จากตถาคต.

(ฉ) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน...ได้เป็นผู้กล่าววาจาประกอบด้วยอรรถด้วยธรรม แนะนำชนเป็นอันมาก เป็นผู้นำประโยชน์สุขมาให้แก่ชนทั้งหลาย ตนเองก็เป็นผู้บูชาธรรม. เพราะ.....กรรมนั้น ๆ.....ครัน^๕มาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปริสลักษณะ ๒ ข้อ^๕นี้ คือ มีข้อเท้าอยู่สูง มีปลายขนซ้อน^๕กัน (ลักษณะที่ ๗, ๘), ย่อมเป็นผู้เลิศประเสริฐเยี่ยมสูงกว่าสัตว์ทั้งหลาย.

(ช) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน...ได้เป็นผู้บอกศิลปวิทยา ข้อประพฤติ ด้วยความเคารพ ด้วยหวังว่าสัตว์เหล่านั้นพึงรู้ได้รวดเร็ว พึงปฏิบัติได้รวดเร็ว ไม่พึงเศร้าหมองสิ้นกาลนาน. เพราะ.....กรรมนั้น ๆ.....ครัน^๕มาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปริสลักษณะข้อ^๕นี้ คือ มีแข้งดังแข้งเนื้อทราย (ลักษณะที่ ๙), ย่อมได้วัตถุดีอันควรแก่สมณะ เป็นองค์แห่งสมณะเป็นเครื่องอุปโภคแก่สมณะ โดยเร็ว.

(ซ) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน...ได้เป็นผู้เข้าไปหาสมณพราหมณ์แล้วสอบถามว่า 'ท่านผู้เจริญ ! อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ ทำอะไรไม่มีประโยชน์ เป็นทุกข์ไปนาน ทำอะไรมีประโยชน์ เป็นสุขไปนาน'. เพราะ

....กรรมนั้น ๆ— ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปริสลักษณะข้อนี้คือ มีผิวละเอียดอ่อน รุขีไม่ติดอยู่ได้—(ลักษณะที่ ๑๒), ย่อมเป็นผู้มีปัญญาใหญ่ มีปัญญาหนาแน่น มีปัญญาเครื่องปลื้มใจ ปัญญาแล่น ปัญญาแหลม ปัญญาแทงตลอด, ไม่มีสัตว์อื่นเสมอ หรือยิ่งไปกว่า.

(๘) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน— ได้เป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่มากไปด้วยความแค้น แม้ชนะเป็นอันมาก ว่ากล่าวเอา ก็ไม่เอาใจใส่ ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่คุมแค้น ไม่แสดงความโกรธ ความร้ายกาจ ความเสียใจ ให้ปรากฏ. ทั้งเป็นผู้ให้ทานผ้าเปลือกไม้ ผ้าด้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ สำหรับลาดและนุ่งห่ม อันมีเนื้อละเอียดอ่อน. เพราะ—กรรมนั้น ๆ— ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปริสลักษณะข้อนี้คือ มีกายดุจทอง มีผิวดุจทอง— (ลักษณะที่ ๑๑), ย่อมเป็นผู้ได้ผ้าเปลือกไม้ ผ้าด้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์สำหรับลาดและห่ม มีเนื้อละเอียดอ่อน.

(๙) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน— ได้เป็นผู้สमानญาติมิตร สหายชาวเกลอ ผู้เห็นห่างแยกกันไปนาน, ได้สमानไมตรีมารดากับบุตร บุตรกับมารดา บิดากับบุตร บุตรกับบิดา พี่น้องชายกับพี่น้องหญิง พี่น้องหญิงกับพี่น้องชาย, ครั้นทำความสามัคคีแล้ว พลอยชื่นชมยินดีด้วย. เพราะ—กรรมนั้น ๆ— ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปริสลักษณะ ข้อนี้คือ มีคฤหาสน์ (อวยวะที่ลับ) ซ่อนอยู่ในผิวก— (ลักษณะที่ ๑๐), ย่อมเป็นผู้มีบุตร (สาวก) มาก มีบุตรกล้าหาญ มีแวแห่งคนกล้า อันเสนาแห่งบุคคลอื่นจะยำยมิได้ หลายพัน.

(๑๐) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน— ได้เป็นผู้สังเกตชั้นเชิงของมหาชน รู้ได้สม่ำเสมอ รู้ได้เอง รู้จักบุรุษธรรมดา และบุรุษพิเศษ ว่าผู้นี้ ควรแก่สิ่งนี้ ๆ, ได้เป็นผู้ทำประโยชน์อย่างวิเศษในชนชั้นนั้น ๆ. เพราะ—กรรมนั้น ๆ— ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปริสลักษณะ ๒ ข้อนี้

คือมีทรวดทรงจุดตันไทร, ยืนตรงไม่ย่อกาย ลูบถึงเข้าได้ด้วยมือทั้งสอง_____ (ลักษณะที่ ๑๘, ๒), ย่อมมั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีโศกะมาก. ทรัพย์ของตถาคต เหล่านี้คือ ทรัพย์คือศรัทธา ทรัพย์คือศีล ทรัพย์คือหิริ ทรัพย์คือโอตตปปะ ทรัพย์คือการศึกษา (สุตะ) ทรัพย์คือจาคะ ทรัพย์คือปัญญา.

(ธ) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน____ได้เป็นผู้ไคร่ ต่อประโยชน์ ไคร่ต่อความเกื้อกูล ไคร่ต่อความผาสุก ไคร่ต่อความเกษมจากโยคะ แก่ชราเป็นอันมาก ว่า ‘โณชนเหล่านี้พึงเป็นผู้เจริญด้วยศรัทธา ด้วยศีล ด้วย การศึกษา ด้วยความรู้ ด้วยการเผื่อแผ่ ด้วยธรรม ด้วยปัญญา ด้วยทรัพย์และข้าว เปลือก ด้วยนาและสวน ด้วยสัตว์สองเท้าสี่เท้า ด้วยบุตรภรรยา ด้วยทาสกรรมกร และบุรุษ ด้วยญาติมิตรและพวกพ้อง’. เพราะ_____กรรมนั้น ๆ ครั้นมาสู่ความเป็น มนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะ ๓ ข้อนี้ คือมีกายบ่งหน้า ดุจสีหะ. มีหลังเต็ม, มีคอกกลม_____ (ลักษณะที่ ๑๗, ๑๘, ๒๐), ย่อมเป็นผู้ไม่เสื่อมเป็นธรรมดา คือไม่เสื่อมจากศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา, ไม่เสื่อมจากสมบัติทั้งปวง.

(ท) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเป็นมนุษย์ในชาติก่อน____ได้เป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ด้วยฝ่ามือก็ตาม ก้อนดินก็ตาม ท่อนไม้ก็ตาม ศาสดาก็ตาม. เพราะ_____กรรมนั้น ๆ ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะข้อนี้ คือมีประสาทรับรสอันเลิศ มีปลายขนเบ่งบน เกิดแล้วที่คอ รับรสโดยสม่ำเสมอ_____ (ลักษณะที่ ๒๑), ย่อมเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคน้อย มีความร้อนแห่งกายเป็น วิบากอันสม่ำเสมอ ไม่เย็นเกินร้อนเกิน พอดีควรแก่ความเพียร.

(ฑ) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน____ได้เป็นผู้ ไม่ถลึงตา ไม่ค้อนควัก ไม่จ้องลับหลัง, เป็นผู้แช่มชื่นมองดูตรง ๆ มองดูผู้อื่น ด้วยสายตาสันแสดงความรัก. เพราะ_____กรรมนั้น ๆ ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์ อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักขณะ ๒ ข้อนี้ คือมีตาเขียวสนิท; มีตาดูตาโค_____

(ลักษณะที่ ๒๕, ๓๐), ย่อมเป็นที่ต้องตาของชนหมู่มาก เป็นที่รักใคร่พอใจของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์.

(ณ) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน... ได้เป็นหัวหน้าของชนเป็นอันมาก ในกุศลธรรมทั้งหลาย ได้เป็นประธานของชนเป็นอันมาก ในกายสุจริต วิสสุจริต มโนสุจริต, ในการจำแนกทาน การสมาทานศีล การรักษาศูโบสถ การประพฤติก่อกุศลในมารดาบิดา สมณพราหมณ์, การนอบน้อมต่อผู้เจริญในตระกูล ในอริกุศลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง. เพราะ...กรรมนั้น ๆ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักษณะข้อนี้ คือมีศีรษะรับกับกรอบหน้า... (ลักษณะที่ ๓๒), ย่อมเป็นผู้ที่มหาชนประพฤติดตาม คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ ประพฤติดตาม.

(ค) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน... ได้เป็นผู้ละเว้นจากมุสาวาท พุตคำจริง หลั่งคำสัจ เทียงแท้ ซื่อตรง ไม่หลอกลวงโลก. เพราะ...กรรมนั้น ๆ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว จึงได้มหาปุริสลักษณะข้อที่ ๒ ข้อนี้ คือมีขนชุมละเส้น, มีอุณาโลมหว่างคิ้วขาวอ่อนดุจสำลี, ... (ลักษณะที่ ๓๓, ๓๔), ย่อมเป็นผู้ที่มหาชนเป็นไปใกล้ชิด คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ ใกล้ชิด.

(ก) ภิกษุ ท. ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน... ได้เป็นผู้ละเว้นวาจาส่อเสียด (คือคำยุให้แตกกัน), คือไม่ฟังจากข้างนี้แล้วไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายชนพวกนี้, ไม่ฟังจากข้างโน้นแล้วมาบอกข้างนี้ เพื่อทำลายชนพวกโน้น, เป็นผู้สมานพวกแตกกันแล้ว และส่งเสริมพวกที่พร้อมเพรียงกัน; เป็นผู้ยินดีในการพร้อมเพรียง เพลินในการพร้อมเพรียง กล่าวแต่วาจาที่ทำให้เกิดความพร้อมเพรียง. เพราะ...กรรมนั้น ๆ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว

จึงได้มหาปริสลักษณะ ๒ อย่างนี้ คือมีพนักรบ ๔๐ ซี่ มีพนักสนิท ไม่ห่างกัน — (ลักษณะที่ ๒๓, ๒๔), ย่อมเป็นผู้มีบริษัทไม่กระจัดกระจาย คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ เป็นบริษัทไม่กระจัดกระจาย.

(ด) ภิกษุ ท.! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน...ได้เป็นผู้ละเว้น การกล่าวคำหยาบ, กล่าวแต่วาจาที่ไม่มีโทษ เป็นสุขแก่หู เป็นที่ตั้งแห่งความรัก ชื่นชอบถึงใจ เป็นคำพูดของชาวเมือง เป็นที่พอใจและชอบใจของชนเป็นอันมาก. เพราะ...กรรมนั้น ๆ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ ย่อมได้มหาปริสลักษณะ ๒ ข้อนี้ คือมีลิ้นอันเพียงพอ, มีเสียงเหมือนพรหม พูดเหมือนนกการวิก... (ลักษณะที่ ๒๖, ๒๗), ย่อมเป็นผู้มีวาจาที่ผู้อื่นเอื้อเฟื้อเชื่อฟัง คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ เอื้อเฟื้อเชื่อฟัง.

(ธ) ภิกษุ ท.! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน...ได้เป็นผู้ละเว้น การพูดเพ้อเจ้อ, เป็นผู้กล่าวควรแก่เวลา กล่าวคำจริง กล่าวเป็นธรรม กล่าว มีอรรถ กล่าวเป็นวินัย กล่าวมีที่ตั้ง มีหลักฐาน มีที่สุด ประกอบด้วยประโยชน์. เพราะ...กรรมนั้น ๆ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว ย่อมได้มหาปริสลักษณะ ข้อนี้ คือมีคางดุจดวงราชสีห์... (ลักษณะที่ ๒๘), ย่อมเป็นผู้ที่ศัตรูทั้งภายในและ ภายนอกกำจัดไม่ได้ : ศัตรูคือ รากะ โทสะ โมหะ หรือ สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆในโลก กำจัดไม่ได้.

(ณ) ภิกษุ ท.! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน...ได้เป็นผู้ละ มิจฉาชีพ มีการเลี้ยงชีพชอบ เว้นจากการฉ้อโกงด้วยตาชั่ง ด้วยของปลอม ด้วย เครื่องตวงเครื่องวัด จากการโกงการลวง เว้นจากการตัด การฆ่า การผูกมัด การ ร่วมทำร้าย การปล้น การกรรโชก. เพราะ...กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปริสลักษณะ ๒ ข้อนี้ คือมีพนักอันเรียบเสมอ, มีเขี้ยว

ชาวาม...(ลักษณะที่ ๒๔, ๒๖), ย่อมเป็นผู้มีบริวารเป็นคนสะอาด คือมีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ เป็นบริวาร อันสะอาด.

ประสูติได้ ๗ วัน พระชนนีทวังค*

—ถูกแล้วอานนท์! ถูกแล้วอานนท์! จริงเทียว มารดาแห่งโพธิสัตว์ มีชนมายุน้อย. เมื่อประสูติพระโพธิสัตว์แล้วได้ ๗ วัน มารดาแห่งโพธิสัตว์ย่อม สวรรคต, ย่อมเข้าถึงเทวนิกาย ชันดุสิต.

ทรงได้รับการบำเรอ^๒

ภิกษุ ท.! เราเป็นผู้ละเอียดอ่อน ละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง ละเอียดอ่อน อย่างที่สุด ดังเราจะเล่าให้ฟัง, ภิกษุ ท.! เขาขุดสระ ๓ สระในวังแห่งบิดาของเรา, ในสระหนึ่งปลูกอุบล (บัวเขียว), สระหนึ่งปลูกปทุม (บัวหลวง), สระหนึ่ง ปลูกบุณฑริก (บัวขาว), เพื่อประโยชน์แก่เรา.

ภิกษุ ท.! มิใช่ว่าจันทร์ที่เราใช้อย่างเดียว ที่มาแต่เมืองกาสี, ถึงผ้าโพก, เสื้อ, ผ้าถุง ผ้าห่ม, ก็ล้วนมาแต่เมืองกาสี. ภิกษุ ท.! เขาคอย กันเศวตฉัตรให้เรา ด้วยหวังว่าความหนาว, ความร้อน, ละออง, ฝุ่น, หรือ น้ำค้าง อย่าได้ถูกต้องเรา ทั้งกลางวันและกลางคืน.

ภิกษุ ท.! มีปราสาทสำหรับเรา ๓ หลัง; หลังหนึ่งสำหรับอุทุมพร,

๑. ความตอนนี ตรีศกัพระอานนท์. บาลี อปายุกสูตร โสณกเถรวรรค อ.ช. ๒๕/๑๔๔/๑๑๑.

๒. บาลี นวมสูตร เทวทูตวรรค ปฐมปิณฑาสกั คิก. อ. ๒๐/๑๔๓/๔๗๘.

หลังหนึ่งสำหรับฤๅษีอื่น, และหลังหนึ่งสำหรับฤๅษีตน. เรายูบบนปราสาท
สำหรับฤๅษีตน ตลอดสี่เดือนฤๅษีตน ให้เขานำเรอยูบด้วยดนตรีอันปราศจากบุรุษ,
ไม่ลงจากปราสาท.

ภิกษุ ท. ! ในวังของบิดาเรา, เขาให้ข้าวสุกแห่งข้าวสาลีเจ็ดด้วยเนื้อ
แก่ทาสและคนงาน (ดาษดิน) เช่นเดียวกับที่ท่อนเขาให้ข้าวปลายเกรียนกับน้าสั้ม
แก่พวกทาสและคนใช้.^๑

ภิกษุ ท. ! เมื่อเราเพียบพร้อมไปด้วยการได้ตามใจตัวถึงเพียงนี้ มิ
การได้รับความประคบประหงมถึงเพียงนี้ ความคิดก็ยังบังเกิดแก่เราว่า “บุๅช
ที่มีไดยินได้ฟัง ทั้งที่ตัวเองจะต้องแก่ ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้, แต่ครั้นเห็นคน
อื่นแก่ ก็นึกอดทนาระอาใจสะอิดสะเอียน ไม่นึกถึงตัวเสียเลย. ถึงเราเองก็เหมือน
กัน จะต้องแก่ ไม่ข้ามพ้นความแก่ไปได้, แต่ว่าเมื่อจะต้องแก่ ไม่พ้นความแก่ไป
ได้แล้ว จะมาลืมตัว อดทนาระอาใจ สะอิดสะเอียนเมื่อเห็นคนอื่นแก่นั้น ไม่เป็น
การสมควรแก่เรา.” ภิกษุ ท. ! เมื่อเราพิจารณาได้เช่นนี้ ความมัวเมาใน
ความหนุ่ม ของเรา ได้หายไปหมดสิ้น.

ภิกษุ ท. ! บุๅชที่ไม่ไดยินได้ฟัง ทั้งที่ตัวเองจะต้องเจ็บไข้ ไม่ล่วง
พ้นความเจ็บไข้ไปได้, ครั้นเห็นคนอื่นเจ็บไข้ ก็นึกอดทนาระอาใจสะอิดสะเอียน
ไม่นึกถึงตัวเสียเลย. ถึงเราเองก็เหมือนกัน จะต้องเจ็บไข้ ไม่ล่วงพ้นความเจ็บ
ไข้ไปได้, แต่ว่าเมื่อจะต้องเจ็บไข้ ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้แล้ว จะมาลืมตัว
อดทนาระอาใจ สะอิดสะเอียนเมื่อเห็นคนอื่นเจ็บไข้นั้น ไม่เป็นการสมควรแก่เรา.
ภิกษุ ท. ! เมื่อเราพิจารณาได้เช่นนี้ ความมัวเมาในความไม่มีโรค ของเราก็ดำ
หายไปหมดสิ้น.

ภิกษุ ท. ! บุๅชที่ไม่ไดยินได้ฟัง ทั้งที่ตัวเองจะต้องตาย ไม่ล่วงพ้น
ความตายไปได้, ครั้นเห็นคนอื่นตาย ก็อดทนาระอาใจสะอิดสะเอียน ไม่นึกถึง

๑. ส่วนนเช่นนี้ เป็นการสื่อความบริบูรณ์ด้วยอาหาร ในภาษาบาลี.

ตัวเสียเลย. ถึงเราเองก็เหมือนกัน จะต้องตาย ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้, แต่ว่าเมื่อจะต้องตาย ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้แล้ว จะมาลืมตัว อิดหนาระอาใจ สะอิดสะเอียนเมื่อเห็นคนอื่นตายนั้น ไม่เป็นการสมควรแก่เรา. ภิกษุ ท. ! เมื่อเราพิจารณาได้เช่นนี้ ความมัวเมาในชีวิตความเป็นอยู่ ของเราได้หายไปหมดสิ้น.

กามสุขกับความหน่าย^๑

—มาคัณทียะ ! ครึ่งเมื่อเรายังเป็นคฤหัสถ์ ประกอบการครองเรือน ได้อิมพร้อมไปด้วยกามคุณทั้งห้า ให้เขาบำเรอตนด้วยรูปที่เห็นได้ด้วยจักขุ, ด้วยเสียงที่ฟังได้ด้วยหู, ด้วยกลิ่นอันดมได้ด้วยจมูก, ด้วยรสอันลิ้มได้ด้วยลิ้น, ด้วยโผฏฐัพพะอันสัมผัสได้ด้วยกาย ล้วนแต่ที่สัตว์อยากได้ รักใคร่พอใจ ยวนใจเข้าไปตั้งไว้ซึ่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งราคะ.

มาคัณทียะ ! ปราสาทของเรานั้น มีแล้ว ๓ แห่ง ปราสาทหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูฝน, ปราสาทหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูหนาว, ปราสาทหนึ่งสำหรับฤดูร้อน. มาคัณทียะ ! เราให้บำเรอตนอยู่ด้วยดนตรี ล้วนแต่สตรี ไม่มีบุรุษเจือปน ณ ปราสาทเป็นที่อยู่ในฤดูฝนสี่เดือน ไม่ลงจากปราสาท. ครั้นล่วงไปถึงสมัยอื่น มามองเห็น เหตุเป็นที่ยังเกิด, และ ความที่ตั้งอยู่ไม่ได้, และ ความอโรย, และ โทษอันต่ำทราม, และ อุปายเป็นเครื่องออกไปพ้น, แห่งกาม ท. ตามเป็นจริง,

๑. บาลี มาคัณทียสูตร ปริพพาชกวรรค ม.ม. ๑๓/๒๗๔/๒๘๑. ครึ่งหนึ่งประทับอยู่ ณ นิคมกัมมาศรัณมมะ ในหมู่ชนชาวกุรุ พักอยู่กะพรหมณภารทวาชโคตร ที่โรงบูชาไฟ มีเครื่องลาดล้วนไปด้วยหญ้า. มาคัณทียปริพพาชกเพื่อนของภารทวาชพรหมณได้มาเยี่ยม ในที่สุดได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อได้ทูลข้อความที่พระองค์ทำลายความยินดีใน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ให้ปริพพาชกนั้นเลื่อมใสแล้ว ได้ทูลเล่าพระประวัติของตนนี้เพื่อแสดงความที่ไต่เคยเสวยกามสุขมาแล้วอย่างมาก และความรู้สึกหน่ายในกามนั้น.

จึงละความอยากในกามเสีย บรรเทาความเดือดร้อนเพราะกาม ปราศจากความกระ-
หายนกาม มีจิตสงบ ณ ภายใน. เรานั้น เห็นสัตว์เหล่านั้น ยังไม่ปราศจากความ
กำหนดในกาม ถูกตัณหาในกามเคี้ยวกินอยู่ ถูกความกระวนกระวายในกามรุมเผา
เอาอยู่ แต่ก็ยังขึ้นเสพกาม, เรามีได้ทะเยอทะยานตามสัตว์เหล่านั้น ไม่ยินดีในการ
เสพกามนั้นเลย. ข้อนี้เป็นเพราะเหตุใด? มาคณทียะ! เพราะว่าคนเรา ถึงแม้
ยินดีด้วยความยินดี ที่ปราศจากกาม หรือปราศจากอกุศลแล้ว ก็ยังจัดเป็นสัตว์ที่
เลวทรามอยู่, เราจึงไม่ทะเยอทะยานตามสัตว์เหล่านั้น ขึ้นเสพกามอีกเลย.

มาคณทียะ! คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์สมบัติมาก
พร้อมเพียบด้วยกามคุณห้า ให้เขาบำเรอตนด้วย รูป, เสียง, กลิ่น, รส, และ
โผฏฐัพพะ อันสัตว์ปรารถนารักใคร่ชอบใจ ยั่วชวน, เข้าไปตั้งอยู่ด้วยความใคร่
เป็นที่สุดแห่งราคะ. ถ้าหากเขานั้นประพฤตีสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ เบื้องหน้า
แต่กายแตกตายไป พึ่งเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เป็นสหายนกับเหล่าเทพในดาวดึงส์,
เทพบุตรนั้น มีนางอัปสรแวดล้อมอยู่ในนั้นทวัน อิมหน้า เปรียบพร้อมด้วยกาม
ให้นางอัปสรบำเรอตนด้วยกามคุณห้าอันเป็นทิพย์ในดาวดึงส์นั้น. เทวบุตรนั้น
หากได้เห็นคฤหบดี หรือบุตรของคฤหบดี (ในมนุษย์โลกนี้) อิมหน้าเปรียบพร้อม
ด้วยกาม ให้เขาบำเรอตนด้วยกามอยู่. มาคณทียะ! ท่านจะเข้าใจว่าอย่างไร,
เทพบุตรนั้นจะทะเยอทะยานต่อกามคุณของคฤหบดี หรือบุตรของคฤหบดีนั้นบ้างหรือ
หรือจะเวียนมาเพื่อกามอันเป็นของมนุษย์บ้าง?

“พระโคตม! หนีได้เลย เพราะว่ากามที่เป็นทิพย์ น่ารักไกรกว่า ประณีตกว่า
กว่ากามของมนุษย์.”

-
๑. เช่นยนิทในรูปฌาน อันจัดเป็นภวตัณหาเป็นต้น.

ทรงหลงกามและหลุดจากกาม^๑

ดูก่อนมหานาม ! ครึ่งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้
ยังเป็นโพรสัตว์อยู่ แม่เป็นผู้มีสติระลึกได้ว่า “กามทั้งหลาย มีรสที่น่ายินดีน้อย
มีทุกข์มาก, มีความคับแค้นมาก, โทษอันแรงร้ายมีอยู่ในกามนั้นอย่างยิ่ง” ก็ดี
แต่เรานั้นยังไม่ได้บรรลุสุขอันเกิดแต่ปีติ หรือธรรมอันที่สงบยิ่งไปกว่าปีติสุขนั้น,
นอกจากได้ส่วยแต่กาม และอกุศลธรรมอย่างเดียว; เราจึงเป็นผู้หมุนกลับจาก
กามไม่ได้, ไม่รู้อย่างแจ่มแจ้งในกามทั้งหลาย อยู่เพียงนั้น.

ดูก่อนมหานาม ! เมื่อใด เป็นอันว่าเราได้เห็นข้อนี้อย่างดี ด้วยปัญญา
อันชอบตามเป็นจริงว่า “กามทั้งหลาย มีรสที่น่ายินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับ
แค้นมาก, โทษอันแรงร้าย มีอยู่ในกามนั้นอย่างยิ่ง” แล้ว; -----เมื่อนั้น
เราก็เป็นผู้ไม่หมุนกลับมาสู่กามทั้งหลาย รู้จักกามทั้งหลายอย่างแจ่มแจ้งได้.

ความรู้ลึก ที่ถึงกับทำให้ออกศนวย^๒

ภิกษุ ท. ! ในโลกนี้ ครึ่งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้
ยังเป็นโพรสัตว์อยู่ ตนเองมีความเกิด เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมีพลงแสง
หาสิ่งที่มีชีวิตเกิดเป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง, ตนเองมีความแก่ เป็นธรรมดาอยู่แล้ว
ก็ยังมีพลงแสงหาสิ่งที่มีชีวิตแก่เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง, ตนเองมีความเจ็บไข้
เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมีพลงแสงหาสิ่งที่มีชีวิตเจ็บไข้เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง,
ตนเองมีความตาย เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมีพลงแสงหาสิ่งที่มีชีวิตตาย

๑. บาลี จุฬทุกขขันธสูตร สีนทวารวค ม.ม. ๑๒/๑๘๐/๒๑๑. ทรัสแก่ท้าวมหานาม ที่
นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์
๒. บาลี ปาสราสีสูตร โอบัมมวรรค ม.ม. ๑๒/๓๑๖/๓๑๖. ทรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่อาศรมของ
รัมมกพรหมณ์ ใกล้เมืองสาวัตถี.

เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง, ตนเองมีความโศก เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลง
แสวงหาสิ่งที่มีความโศกเป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง, ตนเองมีความเศร้าหมองโดยรอบ
ด้าน เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าหมองโดยรอบด้าน
เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง อีก.

ภิกษุ ท. ! ก็อะไรเล่า เป็นสิ่งที่มีความเกิด (เป็นต้น) ฯลฯ มีความ
เศร้าหมองโดยรอบด้าน (เป็นที่สุด) เป็นธรรมดา?

ภิกษุ ท. ! บุตรและภรรยา มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความ
เศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. ทาสหญิงทาสชาย มีความเกิดเป็นธรรมดา
 ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. แพะ แกะ มีความเกิดเป็น
ธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. ไม้ สุก ร มีความเกิด
เป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. ช้าง โค ม้า ลา
มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. ทอง
และเงิน เป็นสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้าน
เป็นธรรมดา. สิ่งที่มีมนุษย์เข้าไปเกิดทุนเอาไว้ เหล่านี้แลที่ชื่อว่าสิ่งที่มีความเกิดเป็น
ธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา ซึ่งคนในโลกนี้ พวก
จมตติอยู่ พวกมัวเมาอยู่ พวกสยบอยู่ ในสิ่งเหล่านี้ จึงทำให้ตนทั้งที่มีความเกิด
เป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยัง
มัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ ที่มีความเศร้าหมองโดยรอบด้าน
เป็นธรรมดา อยู่นั่นเอง อีก.^๑

๑. การจำแนกว่าอะไรบางอย่างเป็นสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมคานี้ อยู่ก่อนตรัสปรารภพระองค์เอง แต่
ในที่นี้เรียงไว้หลัง เพื่อเข้าใจง่าย. ของเกิดก็อยู่ติดกันเช่นนี้. สำหรับในสมัยพุทธกาลทรง
จำแนกสิ่งทั้งคนในโลกพากัน “เกิดทุน” ไว้เช่นนี้. แต่สำหรับสมัยนี้จะจำแนกเป็นอะไรได้
บ้างนั้น ผู้อ่านทุกคนก็เอาใจเอง.

ภิกษุ ท. ! ความคิดอันนี้ ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า “ทำไมหนอ เราซึ่งมีความเกิด ฯลฯ ความเศร้าหมองโดยรอบด้าน เป็นธรรมดาอยู่เองแล้ว จะต้องไปมีแสวงหาสิ่งที่มีความเกิด ฯลฯ ความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดาอยู่อีก. โฉนหนอ เราผู้มีความเกิด ฯลฯ ความเศร้าหมองโดยรอบด้าน เป็นธรรมดาอยู่เองแล้ว ครั้นได้รู้ถึงโทษอันต่ำทรามของการมีความเกิด ฯลฯ ความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดาแล้ว เราพึงแสวงหา นิพพาน อันไม่มีความเกิด อันเป็นธรรมที่เกษมจากเครื่องร้อยรัด ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าเกิด.”

ภิกษุ ท. ! เรานั้นโดยสมัยอื่นอีก ยังหนุ่มเทียว เกสายังดำจัด บริบูรณ์ด้วยความหนุ่มที่กำลังเจริญ ยังอยู่ในปฐมวัย, เมื่อมารดาบิดาไม่ปรารภนาด้วยกำลังพากันร้องไห้น้ำตานองหน้าอยู่, เราได้ปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมฝาดออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีเรือนแล้ว.

(ในบาลี สคาวสุตโร^๑ มีที่ตรัสไว้สรุปแค่นั้น ๆ ว่า :-)

ภารทวาชะ ! ในโลกนี้ ครึ่งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้ยังเป็นโพรสัตว์อยู่, ความคิดนี้เกิดมีแก่เราว่า “นรवासคฺคํ แล เป็นทางมาแห่งทุกข์, ส่วนบรรพชาเป็นโอกาสว่าง; ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤดิพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียว เหมือนสังข์ที่เขาขัดคิแล้ว, โดยง่าย นั้นไม่ได้. ถ้าไฉนเราพึงปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมฝาดออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน เกิด” ดังนี้. ภารทวาชะ ! เรานั้นโดยสมัยอื่นอีก ยังหนุ่มเทียว....

๑. บาลี สคาวสุตโร พราหมณวรรค ม.ม. ๑๓/๖๖๔/๗๓๘. ตรัสแก่พราหมณ์หนุ่ม ชื่อสคาวระ, ที่หมู่บ้านบังจลกับปี. ข้อความเช่นนี้ ยังมีในสูตรอื่นอีก เช่นบาลีมหาสังกาสสูตร ม.ม. หน้า ๔๔๒ บรรพ ๔๑๑ เป็นต้น.

การออกผนวช^๑

—ราชกุมาร ! ครึ่งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่, ได้เกิดความรู้สึกลึกลับภายในใจว่า “ชื่อว่าความสุขแล้ว ใคร ๆ จะบรรลุได้โดยง่ายเป็นไม่มี, ความสุขเป็นสิ่งที่ใคร ๆ บรรลุได้โดยยาก,” ดังนี้. ราชกุมาร ! ครั้นสมัยอื่นอีก เรานี้ยังหนุ่มเทียว เกสายังดำจัด บริบูรณ์ด้วยเยาว์อันเจริญในปฐมวัย, เมื่อมารดาบิดาไม่ปรารภนาด้วย กำลังพากันร้องไห้ น้ำตานองหน้าอยู่, เราได้ปลงผมและทนต์ ครองผ้าอ้อมผาด ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีเรือนแล้ว—

ออกผนวชเมื่อพระชนม์ ๒๙^๒

....ดูก่อนสุกัถะ ! เรามีอายุได้สามสิบหอย่อนหนึ่ง โดยวัย, ได้ออกบรรพชา แสงหาว่า ‘อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นกุศล’^๓ ดังนี้....

จบภาค ๑.

๑. บาลี โพธิราชกุมารสูตร ราชวรรค ม.ม. ๑๓/๔๔๓/๔๘๘. ทวีตแก่กุมารชื่อนั้น ที่ปราสาทสร้างใหม่ของเขา.

๒. ทวีตแก่สุกัถะ ในมหาปนิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๗๖/๑๓๕.

๓. ออกผนวชในเพศแห่งนักจาริกแสงบุญ ซึ่งเป็นธรรมเนียมอยู่ในครั้งนั้น.